

Carry van Biema (1881-1942)
Portret van een Duitse kunstenares
Francisca van Vloten

Carry van Biema (1881-1942) bewoog zich in het interbellum in zowel Duitse als Nederlandse kunstenaarskringen. Haar brieven, dagboeknotities en een ongepubliceerde autobiografische roman geven een gedetailleerd beeld van haar ontmoetingen, activiteiten en gedachten. Als beeldend kunstenaar neigde Van Biema meer naar de gebonden kunsten dan naar de autonome beeldende kunst. Ze paste veelal toe wat door anderen was ontwikkeld en drukte daar een eigen stempel op. In vergelijking met de avant-garde van haar tijd was zij gematigd modern en voorzichtig. Haar technische bekwaamheid en zin voor het decoratieve en harmonieuze hebben steeds waardering gevonden. Ook als dichteres en schrijfster was zij begaafd, haar roman *Oramuro* - die nog niet is gepubliceerd - vertelt de ontwikkelingsgeschiedenis van een vrouwelijke kunstenaar in het Hannover van eind negentiende, begin twintigste eeuw.

Van Biema heeft als pedagoge de meeste invloed gehad. Haar leerboek *Farben und Formen als lebendige Kräfte* (1930) was al gauw na publicatie vrijwel uitverkocht en beleefde na de herdruk ervan in 1997 een nieuwe bloei. Begin jaren twintig beijverde zij zich voor de verbreiding van de theorieën van Adolf Hölzel in Nederland waarmee zij door familie- en vriendschapsbetrekkingen een nauwe band had. In de zomer van 1921 deed Van Biema mee aan een van de beroemde Domburgse tentoonstellingen (1911-1921) en van najaar 1921 tot begin 1922 gaf zij cursussen in Den Haag, Amsterdam en Rotterdam. Dankzij haar ging Jacoba van Heemskerck (1876-1923) zich interesseren voor Hölzels kleurenleer. In een periode waarin het contact met Herwarth Walden minder werd, kon Van Heemskerck zo nieuwe wegen voor zichzelf in Duitsland openleggen. Door haar ultramoderne, vooral op Duitsland gerichte kunstuitingen nam zij een uitzonderlijke plaats in de Nederlandse kunstwereld in. Gesteund door haar vriendin en mecenas Marie Tak van Poortvliet (1871-1936) kon zij haar ambities uitleven en haar talenten ontplooien.

Carry van Biema miste zo'n ruggensteun. De Gedok Hannover (Gemeinschaft Deutscher und Österreichischer Künstlerinnenvereine aller Kunstgattungen Ortsgruppe Hannover) gaf haar de ruimte zich binnen de bestaande structuren te ontwikkelen, die eerder aan haar ambities en talenten tegemoet kwamen. Haar lessen stonden hoog aangeschreven. Haar leerlingen werden vaak vrienden, hoewel Carry ook bij hen haar van kinds af aanwezige besef van volkomen eenzaamheid niet kwijtraakte. Zij achtte die eenzaamheid inherent aan het ware kunstenaarschap en heeft haar leven lang gehoopt verwante zielen te ontmoeten. Daarin werd zij, ondanks enkele hechte vriendschappen, teleurgesteld. Ze probeerde haar melancholie - 'Ich leide, leide um mein eigen Wesen' - een plaats in haar leven te geven: 'Wir müssen uns selber retten, oder untergehen.' Innerlijk creëerde ze een eigen wereld van schoonheid.

De schilderes, schrijfster, journaliste en fotografe Käte Steinitz (1889-1975) typeerde haar terugkijkend als volgt: 'Sie ruhte in sich selbst, und wenn sie auch 1933 die Heimat verlassen musste, konnten die äusseren Ereignisse nicht die innere Ruhe zerstören und ihr eigentliches Wesen berühren. Sie träumte, anstatt auf der Hut zu sein. Sie wurde in Holland ein Opfer der Nazis. Verschleppt und verschollen!' Vanaf 1933 verbleef Van Biema steeds vaker in het buitenland, in 1938 vestigde zij zich in Nederland. Vanuit kamp Westerbork werd zij in augustus 1942 op transport gesteld naar Auschwitz, waar zij direct na aankomst in de gaskamer werd vermoord.

De hoofdpersoon in *Oramuro* had van jongs af een telkens terugkerende droom: steeds opnieuw liep ze door dezelfde eindeloze zaal zonder ramen en deuren, hoorde alleen de weergalm van haar eigen voetstappen en een dof geklop en gewroet onder de vloer, tot die vlak voor haar voeten openbrak en grauwe, grijnzende spookgestalten met lange, harige armen uit de duisternis omhoog grepen en haar met ijzige handen aan haar voeten, knie, heupen de diepte in sleurden. Alles werd donker en stil, ze bevond zich in

haar eentje diep onder de aarde - tot dezelfde lege zaal weer voor haar opdoemde. Carry van Biema zag de droom als een profetisch symbool voor de steeds met vernedering en ondergang bedreigde kunstenaarsziel.

Samenvatting, bij het artikel 'Carry van Biema (1881-1942), portret van een vergeten Duitse kunstenares' in: *Jong Holland*, jrg. 19 (2003) 1, 30-38.